

Agnieszka Wojnowska

PRZESZŁOŚĆ TO DZIŚ

romantyzm

**Materiały multimedialne. CD-ROM.
Poradnik metodyczny**

I. „Dziady”

Niektóre marzenia się ziszczają. Teatrolodzy mogą wreszcie odetchnąć. Od dawna bowiem toczą oni spór z polonistami o to, by dramat traktowany był jako wielowymiarowe dzieło sceniczne, nie zaś jako utwór, którego jedynym tworzywem jest słowo. Nareszcie *Dziady* Adama Mickiewicza mogą pojawić się na lekcjach języka polskiego jako sztuka, a nie jako tekst.

CD-ROM *Przeszłość to dziś. Romantyzm* jest niezwykle pomocną dydaktyczną. Daje on szansę wyrażenia treści dramatu Mickiewicza środkami pozasłownymi, poprzez obraz, muzykę, animację. Nowe medium to nowe strategie nauczania, wyzwanie dla nauczycieli i przygoda dla uczniów. Nauczyciel może wystąpić w roli iluminatora, który zaprasza do uczestnictwa w niezwyklej lekcji i stwarza odpowiednią aurę sprzyjającą rozważaniom na temat tego wielowymiarowego utworu. Całość poświęconą *Dziadom* rozpoczyna krótki film-impresja, do którego komentarz stanowią słowa samego poety zamieszczone w przedmowie do dramatu. Film uzmysławia odbiorcy ponadczasowość i kulturową uniwersalność tytułowego obrzędu oraz jego związek z obchodzonym obecnie w Kościele dniem Wszystkich Świętych i z *Zaduszkami*. Prezentacja multimedialna dotycząca *Dziadów* podzielona została na pięć części: I – *Widowisko*, II, III, IV i balladę *Upiór*. Aby wejść na ekrany poświęcone danej części, należy kliknąć odpowiednią ikonkę-znicz. Poruszaniu się między częściami towarzyszą intra w postaci otwierających się drzwi od kaplicy. Wszystko odbywa się w scenerii jesiennego deszczu na cmentarzu. W każdej z części znajdują się liczne informacje i komentarze wzbogacone zdjęciami, ekranizacjami sztuk teatralnych, animacjami i ćwiczeniami dla uczniów. Pod każdym ekranem z filmem znajduje się panel do sterowania odtwarzanym materiałem ze standardowymi przyciskami: start, stop, pauza, przewijanie do tyłu i do przodu, wyłączenie dźwięku i regulacja jego natężenia. Film można również przewijać poprzez przeciąganie myszą suwaka pokazującego postęp odtwarzania. Można go też zatrzymać w dowolnym momencie, a także oglądać w powiększonym oknie. Również ilustracje zgromadzone w prezentacji można oglądać w wersji powiększonej, której towarzyszy komentarz. Pod aktywnymi elementami czy ikonami prezentacji kryją się dostępne po kliknięciu ekrany czy ramki z definicjami, a pod ikonkami-nutami – utwory muzyczne.

Takie bogactwo materiału daje nauczycielowi możliwość oddziaływania na wyobraźnię ucznia i stosowania różnorodnych metod prowadzenia lekcji.

II część *Dziadów*

Mickiewicz we wstępie do II części dramatu podaje, że zwyczaj wywoływania i częstowania jedzeniem dusz nieboszczyków „zdaje się być wspólny wszystkim ludom pogańskim, w dawnej Grecji za czasów homerycznych, w Skandynawii, na Wschodzie i dotąd po wyspach Nowego Świata”. Dlatego autor tej części prezentacji przywołuje przykłady podobnych, odbywających się w różnych częściach świata rytuałów, nawet tak egzotycznych, jak haitański kult vaudou. Materiał zaproponowany w prezentacji dotyczącej II części *Dziadów* jest bardzo ciekawy i inspirujący dla nastolatków, którzy lubią się bać, oglądają horrory i interesują się różnymi formami przejawiania się świata pozaziemskiego w znanej im rzeczywistości. Jest to gratka dla nauczyciela, który może zaprząć ich podekscytowanie tą tematyką w służbę szkolnych potrzeb – do analizowania dzieła. Sposobów jest wiele. Można na przykład zachęcić uczniów, by na podstawie obejrzanego materiału bogatego w liczne przykłady (oraz własnej wiedzy i doświadczeń) napisali **reportaż o obrzędach kultur**, obecnych lub minionych, albo poszukali własnych pomysłów na zaprezentowanie problematyki związanej z kultem zmarłych. Innym sposobem wykorzystania tego materiału jest metoda **układanki**. Polega ona na tym, że nauczyciel wychodzi od początkowego stwierdzenia Mickiewicza o uniwersalności obrzędu Dziadów, a następnie uczniowie podzieleni na grupy zapoznają się z materiałami z prezentacji dotyczącymi poszczególnych obrzędów. Następnie przedstawiciele poszczególnych grup referują pozostałym osobom zdobyte informacje, wykorzystując przy tym filmy i zdjęcia z prezentacji. Lekcję poświęconą różnorodności spirytystycznych obrzędów kończą rozważania o wspólnocie kulturowej prowadzone np. w formie dyskusji. Nauczyciel lub uczniowie stawiają pytania o genezę tego typu obrzędów i potrzebę ich odprawiania.

Inną ważną kwestią zaprezentowaną w tej części prezentacji jest aspekt sceniczny dramatu. Bez konieczności wychodzenia z klasy uczniowie stają się odbiorcami różnych interpretacji reżyserskich *Dziadów*. Mogą je porównać z tekstem pobocznym dramatu, śledzić powstawanie przedstawienia i filmu, omówić język teatru, który dysponuje zupełnie innymi środkami wyrazu niż literatura. Dysponując fragmentami dwóch interpretacji sztuki – teatralnej Konrada Swinarskiego i filmowej Tadeusza Konwickiego – można zastanowić się, czy dramat romantyczny lepiej, bądź pełniej, prezentuje się na scenie, czy na planie filmowym. Do tych rozważań warto dodać pytanie o różnice między Teatrem Telewizji a filmem *Lawa*. Jest więc okazja do **dyskusji** nad możliwościami czy trudnościami pojawiającymi się przy realizacji scenicznej i filmowej dramatu romantycznego (określanego mianem niescenicznego). Nauczyciel może także poprosić uczniów o **recenzję** lub ustną opinię albo ocenę trafności przedsięwzięcia reżyserskiego, o porównanie działań dwóch reżyserów: Tadeusza Konwickiego i Konrada Swinarskiego.

Zestawienie obok siebie nagrań różnych koncepcji reżyserskich daje też możliwość przeprowadzenia **lekcji teatrologicznej**, podczas której uczniowie mogą obserwować, a potem omawiać różne formy ekspresji i gry aktorskiej oraz celowość i funkcjonalność zagospodarowania przestrzeni scenicznej, tworzenia nastroju, oceniać końcowe efekty itp. Konieczne jest tutaj uwrażliwienie uczniów na kod i środki teatru. Wprowadzenie do takich zajęć zaczyna się od przygotowania przez uczniów pytań do hipotetycznego **wywiadu** z reżyserami: Konradem Swinarskim i Tadeuszem Konwickim.

Bogaty materiał teatrologiczny znajduje się także w dziale poświęconym III części *Dziadów* w *Wymiarze ziemskim*. Są tam dwie interpretacje Wielkiej *Improvizacji*: z inscenizacji Jana Englerta w Teatrze Telewizji oraz z filmu *Lawa*, do których dołączono zestaw pytań do analizy porównawczej. Oprócz tego w *Wymiarze ziemskim* znajduje się fragment *Pieśni zemsty* z filmu *Lawa*, a także próba czytana do *Dziadów* Konrada Swinarskiego z 1973 r. oraz liczne ilustracje ze spektakli, pokazujące różne inscenizacje *Dziadów*: Stanisława Wyspiańskiego z 1901 r., Leona Schillera z 1934, Aleksandra Bardinię z 1955, Jerzego Kreczmara z 1962, Kazimierza Dejmka z 1967, Konrada Swinarskiego z 1973, Adama Hanuszkiewicza i Kazi-

mierza Brauna z 1978. Przy zdjęciach tych zamieszczono komentarze, ułatwiające ich analizę. Zestawienie omówionych ilustracji i nagrań umożliwi porównywanie i analizowanie sztuk ze względu na:

- grę aktorską (np. Gustawa Holoubka, Artura Żmijewskiego i Michała Żebrowskiego wykonujących Wielką *Improwizację*);
- organizację przestrzeni scenicznej;
- koncepcje reżyserskie (np. dwie różne koncepcje reżyserskie przedstawiające modlącą się Ewę w scenie IV);
- różne pomysły i wizje reżyserskie, w ramach których realizowano metaforyczne i metafizyczne partie dramatu (np. na podstawie materiału do sceny V można zobaczyć różne wyobrażenia diabła, świadczące o odmiennej interpretacji sztuki).

Na podstawie tych ćwiczeń i rozważań możliwe jest podjęcie próby **recytacji** interpretującej różne partie monologów lub dialogów, a nawet **inscenizacji** wybranych scen lub części. Taka aktywna forma realizacji dramatu z całą pewnością pomaga w jego zrozumieniu.

III część *Dziadów*

Materiał przygotowany do tej części dramatu stwarza nowe możliwości omówienia tej trudnej i wielowymiarowej sztuki. W niekonwencjonalny sposób przedstawiono tu trzy wymiary dramatu: ziemski, duchowy i Boski – tak, by pomóc zrozumieć uczniom przestrzeń i równoległość wydarzeń.

Wymiar ziemski przedstawiono w formie mapy północnej Europy, na której zaznaczono miejsca akcji. Po kliknięciu kursorem na wybraną scenę otwiera się ekran z różnorodnym materiałem filmowym czy ilustracyjnym związanym z geograficzną, historyczną i sceniczną przestrzenią, w jakiej rozgrywa się akcja dramatu. Są tu też zdjęcia z różnych inscenizacji. W tym miejscu można znów wykorzystać metodę układanki lub zastosować inne metody, np. dziennikarskie, gdy zależy nam na rozwinięciu wybranego zagadnienia. Uczniowie są dziennikarzami wysłanymi do różnych miejsc: Warszawy, Wilna, Petersburga. Pracując w grupach, zapoznają się z materiałem dotyczącym danego miasta. Ich zadaniem może być:

- sporządzenie notatek prasowych o wydarzeniach mających miejsce w mieście (np. o procesie filomatów i ich internowaniu w klasztorze Bazylianów, o przeglądzie wojska, okrucieństwie cara, o kosmopolitycznym towarzystwie stołecznym, o antagonizmach klasyków i romantyków);
- napisanie reportażu o wyżej wspomnianych wydarzeniach lub osobach;
- zebranie materiału do programu telewizyjnego lub radiowego, który muszą odpowiednio zredagować, by go następnie przedstawić.

Zastosowane w *Wymiarze duchowym* animacje nie tylko zaciekawia (a może nawet rozbawia) uczniów, ale także pomogą im w zrozumieniu przenikających się wzajemnie i dziejących się równocześnie wydarzeń. Animacje te można potraktować jako ilustracje pomocne dla nauczyciela w omawianiu i komentowaniu różnych scen lub problemów dramatu. Obrazują one, co dzieje się w duszach bohaterów, dzięki nim uczniowie mogą zrozumieć rolę duchów w dramacie. Animacje można także potraktować jako inspirację dla uczniów do różnych twórczych działań np. odegrania na lekcji tego misterium, napisania recenzji, interpretacji, stworzenia scenariusza filmowego współczesnego horroru lub thrillera psychologicznego.

Natomiast *Wymiar Boski* został pomyślany przez autorów nie tylko jako sakralny wymiar utworu. Chodziło tu bowiem nie tyle o związek z boskością, więc konkretnym aspektem religijnym czy nawet teologicznym, ale o wymiar wyjątkowy, „wyższy”, trudny do określenia, bo literacki i duchowy zarazem. Stąd też przyjęta pisownia: „Wymiar Boski” przez analogię do *Boskiej Komedi* (i *Nie-Boskiej Komedi*), z jej uprzestrzennieniem, piętrowym uporządkowaniem Kosmosu.

Wymiar Boski może być przeznaczony do samodzielnej pracy uczniów. Ta część programu zawiera pytania do każdej sceny dramatu, które pomagają młodzieży przy samodzielnej analizie i przy podsumowaniu.

Wszystkie wymiary są ze sobą zsynchronizowane i stanowią wzajemne uzupełnienie. Każdą scenę, w której występują duchy, można obejrzeć w trzech wymiarach, korzystając z przycisków u dołu ekranu. Można również wybrać wymiar i kolejno analizować w nim poszczególne sceny.

Dodatkowym urokiem tej części prezentacji jest warstwa dźwiękowa i animacje.

IV część *Dziadów*

Ta część prezentacji jest przygotowana tak, by zachęcała do refleksji na temat siły uczucia i jego wpływu na psychikę zakochanego człowieka. Pod ikonami trzech serc zamieszczony został materiał do następujących rozważań.

„Pierwsze serce” – zawiera fragment „Polskiej Kroniki Filmowej” donoszącej o występie Mirona Białoszewskiego w roli Gustawa w Teatrze Osobnym w 1963 r. Film jest dobrym przyczynkiem do **dyskusji** nad uniwersalnym sposobem ujęcia przez Mickiewicza tematu wielkiego uczucia, który w sto lat później nadal inspiruje awangardowych twórców, takich jak Białoszewski, do szukania nowych środków dla wyrażenia siły i ekspresji uczuć Gustawa. Uczniowie mogą pokusić się o własną **recytację** słynnego monologu Gustawa. Do tej części lekcji odpowiednią metodą analizy dramatu byłaby więc drama, a rozważania mogą być kontynuowane w następnej części prezentacji, umieszczonej pod drugim sercem.

Warto także zatrzymać uwagę uczniów na materiale archiwalnym z „Polskiej Kroniki Filmowej” i zapytać, czy pamiętają kroniki i wiedzą, jaką pełniły funkcję. Być może część uczniów miałaby ochotę przygotować kronikę otwierającą kolejną lekcję polskiego, w której zaprezentowałyby wydarzenia kulturalne z ostatniego miesiąca lub zdarzenia z życia klasy.

„Drugie serce” – tu autorzy prezentacji zamieścili fragment inscenizacji IV części *Dziadów* Konrada Swinarskiego z 1973 r. Jerzy Trela w roli Gustawa wypowiada słynny monolog („Kobieto! puchu marny!...”). Monolog ten stwarza różne możliwości wykorzystania go w szkole. Uczniowie mogą:

- nazwać uczucia i emocje Gustawa, by na tej podstawie omówić bogactwo uczuciowe bohatera romantycznego;
- porównać sugestie Mickiewicza zamieszczone w didaskaliach z interpretacją Jerzego Treli;
- ocenić skuteczność i wiarygodność gry aktora oraz jej zgodność z intencjami autora dramatu;
- zastanowić się nad koncepcją reżyserską, w myśl której podkreślony jest kontrast między szaleństwem i bólem Gustawa a obojętnością nierozumiejącego go tłumu;
- zaproponować własną interpretację tego fragmentu ze szczególnym uwzględnieniem skrajności uczuć bohatera i jego szaleństwa;
- scenę tę potraktować jako wstęp do rozważań nad sporem racji księdza i Gustawa.

„Trzecie serce” – stanowi kontynuację rozważań nad ponadczasowością romantycznej koncepcji miłości. Obok prowokacyjnego zapisu tomografii serca (pokazującej, czym na prawdę jest ludzkie serce – kłębiskiem uczuć czy mięśniami) zamieszczone jest zadanie dla ucznia. Ma ono pobudzić młodzież do zadumy nad konsekwencjami romantycznej miłości. Ćwiczenie to przeznaczone być może do pracy samodzielnej, np. do napisania wypracowania na temat: Czy romantyczna koncepcja miłości jest bliska, czy daleka współczesnemu człowiekowi? Miłość – siła budująca czy niszcząca?

Powyższe zagadnienia rozstrzygane być mogą także w formie **dyskusji, debaty** lub **sądu** na lekcji.

Widowisko i Upiór

Te dwie części mają dwojake zastosowanie. Są one przydatne zarówno podczas analizy *Dziadów*, jak i w czasie lekcji o charakterze ogólnym bądź przekrojowym.

W *Widowisku* znajdują się informacje o operze Carla Marii Webera *Wolny strzelec*, która była dla Mickiewicza natchnieniem do napisania utworu wywodzącego się z ludowych obrzędów „po większej części wiernie, a niekiedy dosłownie z gminnej poezji wziętych”. Swobodna kompozycja scen oraz aura tajemniczości *Dziadów* są inspirowane operą, której fragment – *Chór strzelców* – można usłyszeć na CD-ROM-ie. Ale obok genezy utworu warto omówić nowoczesność dramatu romantycznego, który miał, podobnie jak opera, oddziaływać na odbiorcę poprzez prawie wszystkie zmysły (stąd pojawiły się trudności w wystawianiu sztuk romantycznych, o których Mickiewicz pisze w wykładzie *Literatury słowiańskiej* zamieszczonym w podręczniku *Przeszłość to dziś. Literatura – język – kultura* dla klasy II, część I, na stronie 131).

Kolejnymi ważnymi wątkami dotyczącymi dramatu romantycznego i wartymi omówienia są: zwrot ku rodzimej kulturze i folklorowi oraz zerwanie z zasadami klasycyzmu oświeceniowego w formie i treści dramatu. Również część *Upiór* przydatna jest nie tylko w analizie samych *Dziadów*, ale też podczas omawiania takich tematów, jak: miłość romantyczna, romantyczne widzenie świata, duchy i upiory, romantyczna wyobraźnia.

Przedstawiona tu mała „galeria upiorów” pozwala wprowadzić uczniów w charakter epoki, zwrócić im uwagę na ważne przekonania i wyobrażenia romantyków oraz dokonać podsumowania np. na fakultecie. Każdy z obrazów „galerii” można zobaczyć w wersji powiększonej, przy której zamieszczony jest komentarz. Analiza prezentowanych obrazów może dotyczyć poniższych tematów.

- Romantyczne widzenie świata: Nazwijcie ukazane na obrazach sytuacje i istoty. O jakiej koncepcji rzeczywistości świadczą przedstawione motywy?
- Styl romantyczny, charakter epoki: Jakie elementy tworzą scenerię obrazów? Jak można określić oddany na nich nastrój?
- Symbolika romantyczna: Jakie symbole odnajdujemy na obrazach? Jaka może być symbolika przedstawionych postaci, rekwizytów?
- Tematyka i topika: Jakie motywy i tematy podejmują malarze w swoich obrazach?
- Malarstwo romantyczne: Jakie kolory dominują na obrazach? W jakiej scenerii rozgrywa się akcja przedstawiona na obrazach? Jakie motywy są wspólne dla przedstawionych obrazów?

II. „Pan Tadeusz”

„Romantyczni twórcy programowo apelowali do wyobraźni. Podejmijmy ten apel” namawiają nas autorzy podręcznika i prezentacji multimedialnej Dorota Siwicka i Aleksander Nawarecki. Pomoce dydaktyczne Wydawnictwa Stentor – płyta CD z kolekcją romantycznych utworów oraz CD-ROM *Przeszłość to dziś. Romantyzm* sprawiają, że już brakiem materiałów wykręcić się nie można. Romantycy szukali nowych środków wyrazu, chcieli oddziaływać na odbiorców poprzez różne zmysły. CD-ROM spełniłby ich oczekiwania. Dzięki niemu uczniowie mogą nie tylko usłyszeć i zobaczyć poloneza, grę na cymbałach i rogu oraz prelekcję o dworze szlacheckim, ale także ujrzeć oczami wyobraźni Soplicowo.

Materiał multimedialnej lekcji dotyczącej *Pana Tadeusza* uporządkowany został w formie dziesięciu rozdziałów: *Ostra Brama*, *Dwór szlachecki*, *Herbarz*, *Puszcza*, *Myślistwo*, *Pogoda*, *Koncert*, *Rok 1812*, *Polonez*. Z głównego menu lekcji dostępne są trzy gry edukacyjne oraz każdy z rozdziałów. W rozdziałach znajduje się różnorodny materiał: filmowy, plastyczny i muzyczny oraz pytania i zadania. Do każdego rozdziału dołączony jest fragment tekstu epopei, uczeń może też posłuchać jego recytacji w profesjonalnym aktorskim wykonaniu.

Pod każdym ekranem do odtwarzania filmu znajdują się przyciski: start, stop, pauza, przewijanie do tyłu i do przodu, wyłączenie dźwięku i regulacja jego natężenia. Nagranie można też przewijać, przeciągając myszą suwak pokazujący postęp odtwarzania. Film można zatrzymać w dowolnym momencie, a także oglądać go w powiększonym oknie. Ilustracje zgromadzone w prezentacji można oglądać w wersji powiększonej, której towarzyszy komentarz. Pod aktywnymi elementami czy ikonami prezentacji kryją się dostępne po kliknięciu ekrany i ramki z definicjami, a pod ikoną-nutą recytacje.

Forma prezentacji daje nauczycielowi swobodę wyboru, pozwalającą na dowolną kolejność w korzystaniu z ekranów programu – odpowiednią do potrzeb lekcji.

Dodatkową atrakcją są oryginalne i aktywizujące ćwiczenia dotyczące epopei, które powinny zająć najbardziej opornych. Dzięki zadaniom, które przypominają grę komputerową, będzie można niepostrzeżenie (dla samych uczniów) wtłoczyć im do głowy wiedzę o gatunkach epopei i jej poetyce. A jak poloniści wiedzą, jest to nie lada wyczyn.

Ostra Brama

Zamieszczony w tym rozdziale film dotyczy wileńskiej Ostrej Bramy z kaplicą, w której znajduje się ikona Matki Boskiej Ostrobramskiej. Nauczyciel, by ukierunkować odbiór filmu przez uczniów, może przygotować pytania do prezentacji np.: Jaki symbol znajduje się pod obrazem? Co oznacza łaciński zwrot umieszczony na ołtarzu?

Rozmawiając o inwokacji, nauczyciel omawia jej funkcję wprowadzającą do epopei. Przy tej okazji może poruszyć kwestię znaczenia wprowadzenia dla recepcji całości dzieła, ilustrując ją przykładem pierwszego rozdziału prezentacji multimedialnej. Nauczyciel, poprzez **heurezę** skłaniając uczniów do refleksji nad funkcjonalnością struktury dzieła, może wykorzystać poniższe pytania.

- Dlaczego autorzy prezentacji zdecydowali się na rozpoczęcie jej od materiału poświęconego Ostrej Bramie?
- Porównaj początek prezentacji z początkiem filmu Andrzeja Wajdy *Pan Tadeusz*. Które wprowadzenie do epopei wydaje ci się ciekawsze, bardziej zasadne i dlaczego? A ty od jakich scen rozpocząłbyś nagranie filmu lub prezentacji *Pan Tadeusz*? Dlaczego tak uważasz?

Uczniowie mają okazję do **wyłoszenia opinii** o obejrzanej prezentacji, **ocnienia** jej atrakcyjności, skuteczności i celowości.

Dwór szlachecki

Uczniowie kontynuują podróż w czasie i przestrzeni. Tym razem zwiedzą różne dwory szlacheckie, obejrzą ich wyposażenie i otoczenie. Zgromadzony materiał jest bardzo bogaty (filmy, rysunki, zdjęcia, terminy i definicje), przedstawia liczne przykłady architektoniczne polskich dworów i charakterystykę ich stylu oraz funkcjonalności pomieszczeń związanych z trybem życia szlachty (salon, biblioteka). Po tej części prezentacji nauczyciel prosi uczniów, by jeszcze raz wysłuchali recytacji fragmentu z I księgi opisującego dwór i wyobrazili sobie Soplicowo z jego ważnymi miejscami i pamiątkami. Następnie uczniowie opisują lub rysują swoje wyobrażenie Soplicowa, wykorzystując przy tym wiedzę zdobytą po obejrzeniu prezentacji multimedialnej i po przeczytaniu epopei (otoczenie dworu, rozkład i zastosowanie jego pomieszczeń, ważne pamiątki, które się w nich znajdują, jak zegar z kurantem czy portret Kościuszki).

Przy wykonywaniu ćwiczenia uczniowie spotykają się z problemem często występującym w romantycznych utworach – z niekonsekwentną organizacją przestrzeni. Przy próbie usytuowania Soplicowa okaże się, że przestrzeń się zmienia: raz dwór otacza gaj brzozy, który ma nadać rodzimą atmosferę pejzażowi. Gdy spełni już swoją poetycką funkcję, przemieni się w inne skupisko drzew – mianowicie w sad. Przy próbie lokalizacji dworu Sopliców i zamku Horeszków pojawia się pytanie, jaka odległość dzieli jedną budowlę od drugiej? Po polowaniu goście Sędziego są zaproszeni na zamek. To pomysł Protazego, który chcąc, by Soplicowie nabrali praw do siedziby, każe do niej przenieść stoły z dworu i nakryć do śniadania. Wynika z tego, że odległość musi być na tyle niewielka, by podjęto się wysiłku przenoszenia stołów i zastawy. Natomiast z opisu polowania można wyciągnąć inny wniosek. Odległość między dworem Sopliców a zamkiem była na tyle duża, że myśliwi mogli rozpedzić na niej konie do cwału, goniąc po polach za zającem.

Uczniowie uświadamiają sobie, że opisy w epopei tylko pozornie wyglądają na realistyczne, a w istocie stanowią poetycką wizję świata, zapis wspomnienia poety. Mickiewicz idealizuje świat, za którym tęskni, dlatego nie dba o realizm szczegółów, ale o wykreowanie arkadyjskiego obrazu Litwy.

Przy tej okazji nauczyciel może poprosić uczniów o wskazanie innych przykładów pokazujących, że w epopei nie realizm opisów jest istotny, ale ich poetycka funkcja. Warto przeprowadzić na lekcji dyskusję nad funkcjonalnością opisów w oparciu o poniższe pytania.

- O jakiej porze dnia rozpoczyna się akcja epopei (goście wracają na kolację, ale Tadeusz ogląda zaskoczoną Zosię w porannym stroju w świetle wschodzącego słońca)? Dlaczego poeta nie poprawił tej niekonsekwencji?
- Dlaczego Mickiewicz umieszcza w epopei nieistniejące święto Matki Boskiej Kwietnej oraz nieznaną wówczas na Litwie obyczaj picia kawy?
- Dlaczego na Litwie wszystko naraz kwitnie lub dojrzewa, jakby wiosna, lato i jesień trwały równocześnie (kwitną kwietniowe kwiaty, dojrzewają zboża, arbuzy, kukurydza i groch, a Telimena zaprasza na grzybobranie)?
- Dlaczego cała przyroda litewska (dzika i ogrodowa) poddana jest antropomorfizacji?
- Dlaczego Zosia w dniu zaręczyn ubrała się w strój ludowy – z wiankiem z rozmarynu i z sierpem we włosach i porównana została w tym opisie do Diany?
- Dlaczego promień wschodzącego słońca (w słynnym opisie z XI księgi) wbrew prawom optyki rozchodzi się po łuku?

Herbarz

Prezentowany w *Herbarzu* materiał jest powiązany z tekstem epopei, który można przywołać podczas omawiania poszczególnych zagadnień. Dzięki temu można przeprowadzić lekcję integrującą wiedzę z zakresu historii i języka polskiego prowadzoną przez polo-

nistę i historyka. Omawiać oni będą rodowód i obyczaje polskiej szlachty, a epopeja służy jako skarbnica przykładów i punkt wyjścia do rozważań.

Puszcza

Tym razem młodzież zapoznaje się z dwiema ilustracjami wykonanymi do *Pana Tadeusza*: *Żubr brodacz* Michała Andriolliego oraz *Puszcza* Kazimierza Alchimowicza. Po ich przeanalizowaniu uczniowie zastanawiają się, która z przedstawionych reprodukcji jest bliższa opisiowi Adama Mickiewicza. Następnie opisują wrażenia, jakie wzbudzają w nich te dwie ilustracje, i nazywają cechy, w jakie wyposażyli przyrodę artyści w swoich obrazach (np.: mroczna, groźna, odwieczna, tajemnicza, niepokojąca). Ćwiczenia te stają się punktem wyjścia do dyskusji. Nauczyciel, wykorzystując materiał z części *Pogoda* oraz odwołując się do ballad i sonetów krymskich, dyskutuje z uczniami o tym, jak należy rozumieć przekonanie romantyków o żyjącej i czującej przyrodzie i jak ten światopogląd odbijał się w literaturze. Uczniowie uświadamiają sobie, że powszechność antropomorfizacji przyrody w romantyzmie wynika z wiary, że jest ona czująca, a człowiek jest od niej zależny. Dlatego też często przedstawiona jest ona jako groźna siła, która wykonuje wyroki Opatrzności. Wynika to z przekonania, że świat jest jednością, którą przenika Bóg. W tym miejscu warto wykonać ćwiczenie dramatyczne, w którym uczniowie zamieniają się w opisywane drzewa lub zwierzęta i opowiadają o swoich odczuciach, o tym, co widzą i czego byli świadkami. Dla rozwinięcia omawianych zagadnień w dalszej części zajęć można wykonać ćwiczenia zamieszczone w dziale *Pejzaże dźwiękowe „Pana Tadeusza”*. Wnioski z lekcji uczniowie zapisują w eseju: „Wyobrażenia (wizja) przyrody w romantyzmie”.

Myślistwo

W czasie zaproponowanych na CD-ROM-ie odwiedzin w muzeum myślistwa uczniowie mogą zebrać materiał do **wywiadu** z Wojskim, mistrzem łowów. Przydatne będą do tego prezentowane tu filmy dotyczące broni oraz sygnałów myśliwskich oraz komentarz przedstawiający organizację polowania. Część uczniów podejmie się **odegrania roli** dziennikarza, pozostali – postaci Wojskiego. Ćwiczenie to uczy uważnego czytania i aktywnego słuchania oraz twórczego wykorzystywania zdobytych informacji. Nauczyciel może także ocenić zdolności aktorskie uczniów, starających się jak najbarwniej zagrać swoje role, np. przemądrzałego dziennikarza i jowialnego Wojskiego.

Pogoda

Rozmowy o pogodzie nie zawsze muszą być jałowe i konwencjonalne. Zamieszczone w tej części obrazy, komentarze i ćwiczenia umożliwiają podjęcie na lekcji następujących kwestii:

- rola pogody w literaturze i sztuce romantyzmu, określanie jej funkcji w tworzeniu nastroju oraz jej korelacji z wydarzeniami i samopoczuciem bohaterów;
- omówienie stylu malarstwa romantycznego – charakteryzowanie jego kolorystyki, tematów i motywów, scenerii, nastroju i porównanie go ze stylem klasycznym.

Nauczyciel do omawiania powyższych zagadnień powinien wykorzystać **zadania do analizy tekstu i obrazów** zawarte w prezentacji. Wnioski z lekcji spisane zostają w wypracowaniu (np. „Sposoby kreowania obrazu natury w literaturze”; „Rola przyrody w prezentowaniu bohaterów i wydarzeń”; „Antropomorfizacja i jej funkcja w literaturze”). Uczniowie mogą również na podstawie wybranego fragmentu tekstu poetyckiego napisać monolog wewnętrzny zjawiska atmosferycznego (np. wiatru, obłoku, burzy) albo przedstawiciela przyrody ożywionej.

Koncert

Zaproszenie na koncert gry na cymbałach jest nie byle okazją i trudno byłoby ją przepuścić. Uczniowie mogą zobaczyć i usłyszeć grę na prawdziwych cymbałach w wykonaniu współczesnego twórcy i w niezwyklej scenerii. Koncert oraz ukierunkowujące ćwiczenia mogą stać się przyczynkiem do rozważań na temat:

- języka muzyki, treści, jakie niesie, i siły oddziaływania na słuchaczy;
- poetyki romantycznej, wykorzystującej często symbolikę nieba i ruchu wżwyz;
- uniwersalności dzieł sztuki oraz ich funkcjonowania we współczesności;
- scenerii filmowej koncertu i jej znaczenia dla odbioru muzyki oraz roli jaką odgrywa w budowaniu nowych znaczeń i interpretacji koncertu Jankiela (warto nawiązać do pomysłów Tadeusza Konwickiego z filmu *Lawa*, w którym także reżyser stosował anachronizm w celu podkreślenia ponadczasowości problemu).

Rok 1812

Ważną kwestią podczas omawiania genezy epopei oraz jej mitotwórczego charakteru jest sposób przedstawienia w niej historii. Portrety wielkich wodzów, mundury żołnierzy oraz tekst komentarza są uatrakcyjnieniem wykładu nauczyciela i stanowią pomoc dla uczniów w pracy nad epopeją. Przy omawianiu mitotwórczego charakteru *Pana Tadeusza* można wykorzystać również inne części prezentacji (patrz tabelka), która zawiera materiał przydatny do takich rozważań i przywołuje różne rodzaje mitów tworzonych w epopei (mit napoleoński *Rok 1812*, mit arkadyjski *Dwór szlachecki*, mit przyrody ojczystej *Puszcza*, mit wielkich łowów staropolskich *Myślistwo*, mit kosmicznej harmonii *Polonez*). Na tej podstawie uczniowie w wypracowaniu odpowiadają na postawiony problem: W jaki sposób i w jakim celu Adam Mickiewicz dokonał mityzacji rzeczywistości w epopei?

Polonez

Poloneza czas zacząć. Obejrzenie nagrania filmowego jest nie tylko okazją do nauki kroków i figur tego eleganckiego tańca. Komentarz dyrektora artystycznego „Mazowsza”, Janusza Chojeckiego, pomoże uczniom zrozumieć, dlaczego Mickiewicz uczynił z poloneza symbol kosmicznej harmonii i umieścił go w finale epopei.

Nauczyciel może wykorzystać materiał filmowy do **ćwiczenia aktywnego słuchania** i przygotować uczniom polecenia:

- Obejrzyjcie fragment prezentacji poświęcony polonezowi i zastanówcie się (napiszcie), dlaczego Mickiewicz wybiera właśnie ten taniec do finałowej sceny epopei.
- Dlaczego polonez jest symbolem polskości?

Wykorzystując atmosferę, jaką stwarza rytm tego staropolskiego tańca, można w niedzienny sposób zakończyć cykl lekcji o epopei... **krokiem poloneza**.

- Obejrzyjcie nagranie filmowe i na jego podstawie zaproponujcie układ figur, który wspólnie zatańczycie na koniec lekcji.

Gry edukacyjne dotyczące *Pana Tadeusza*

Do materiałów poświęconych *Panu Tadeuszowi* autorzy dołączają trzy gry edukacyjne:

- *Czy znasz bohaterów „Pana Tadeusza”?*
- *Gatunki literackie w „Panu Tadeuszu”,*
- *Obrazy dźwiękowe „Pana Tadeusza”.*

Stanowią one fantastyczny materiał edukacyjny. Są także doskonałym narzędziem do sprawdzenia wiedzy o epopei, jej bohaterach, genealogii i poetyce. Ich opis i zastosowanie znajduje się w części *Gry i ćwiczenia edukacyjne*.

Po zakończeniu każdej gry uczniowie mogą sprawdzić, ile punktów uzyskali, a także porównać swoje odpowiedzi z prawidłowymi. Jeśli uczniowie pracują w sieciowanej pracowni komputerowej, nauczyciel, dzięki *Serwerowi* – aplikacji nauczycielskiej, może śledzić ich pracę, sprawdzać wyniki, a także zapisać je na dysku swojego komputera.

Gry dotyczące *Pana Tadeusza* dostępne są z ekranu głównego, zawierającego menu lekcji a także z działu poświęconego grom *Gry i ćwiczenia edukacyjne*.

Inne propozycje pracy z CD-ROM-em

Przeszłość to dziś. Romantyzm.

Tematy zadań i lekcji przekrojowych

Prezentacja multimedialna dotycząca *Pana Tadeusza* może posłużyć także do różnego rodzaju **twórczych zadań**.

- Uczniowie na podstawie materiałów proponowanych w prezentacji redagują własne teksty: reportaże; sprawozdania na temat dworów polskich, Ostrej Bramy; przewodniki turystyczne (lub ich fragmenty) po Litwie; reklamy zapraszające na wczasy do Soplicowa; toasty; listy; organizują aukcje różnych przedmiotów z Soplicowa; pokazy mody z komentarzem na temat strojów staropolskich.
- Uczniowie układają zagadki na podstawie wiedzy zdobytej po obejrzeniu prezentacji.
- Ochotnicy zainspirowani prezentacją proponują do niej kolejną część, np. *Wizerunek polskiego szlachcica*, *Przyroda w epopei*, *Kuchnia staropolska*, *Moda staropolska*, i dobierają materiał ilustracyjny, filmowy, muzyczny, który miałby się w tej części znaleźć.

CD-ROM można wykorzystać nie tylko przy omawianiu epopei, ale także podczas zajęć o charakterze przekrojowym i problemowym, lekcji powtórzeniowych i syntetyzujących wiedzę, prowadzonych na przykład w ramach fakultetu.

- Obraz szlachty w literaturze.
- Rola tradycji w budowaniu historii narodu.
- Historia jako temat i pretekst w polskiej epice XIX w.
- Przyroda w poezji i malarstwie romantycznym.
- Związek człowieka z naturą w romantyzmie.
- Mityzacja rzeczywistości w epopei.

III. Mapa europejskiego romantyzmu. Podróże kształcą

Któryż uczeń nie chciałby wyrwać się ze szkolnej rutyny na legalne wagary, by pochodzić po ulicach miast Europy? Kiedy otaczająca rzeczywistość jest zbyt przygnębiająca, polonista może przenieść dusze utęsknione „do tych pagórków leśnych, do tych łąk zielonych, szeroko nad błękitnym Niemnem rozciągnionych”. CD-ROM *Przeszłość to dziś. Romantyzm* stwarza okazję do takich kształcących podróży, w czasie których można odbyć wycieczkę śladami wieszczów, zrozumieć wpływ otoczenia na powstające pod jego urokiem utwory oraz odwiedzić miejsca, w których tworzyli wybitni europejscy pisarze i artyści.

Prezentacja składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy – *Romantyczna Europa* – przedstawia mapę z zaznaczonymi miastami i rzekami ważnymi dla epoki romantyzmu. Wszystkie z zaznaczonych punktów są aktywne – po ich otwarciu ukazują się ekrany zawierające komentarze oraz materiał filmowy, ilustracyjny i muzyczny. W ten sposób przedstawiono imponujący materiał do różnorodnego wykorzystania w szkole i domu.

Kolejne, poświęcone czterem polskim wieszczom, rozdziały – *Życiorysy poetów*, pozwalają w sposób interaktywny prześledzić biografie twórców i ich wędrówkę po świecie.

Chociaż materiał zgromadzony w tej części prezentacji często wybiega poza program szkolny, to sposób jego przedstawienia zachęca do poszukiwań, jak wykorzystać go na lekcji. Pomysłów jest wiele. Oto niektóre propozycje:

UWAGA!

Przed przystąpieniem do każdego zadania uczniowie dokładnie zapoznają się z zawartym w prezentacji materiałem i na jego podstawie wykonują przydzielone zadania. Celem zajęć jest przybliżenie uczniom zagadnień potrzebnych do rozumienia specyfiki epoki romantyzmu (historia, sylwetki twórców), utrwalenie i podsumowanie wiedzy o epoce oraz rozwój kreatywności i umiejętności twórczego wykorzystywania wiedzy, a także umiejętności komunikacyjnych i redakcyjnych.

Romantyczna Europa

- Uczniowie są korespondentami różnych czasopism i w grupach sporządzają **notatki prasowe** o wydarzeniach politycznych i kulturalnych rozgrywających się w mieście, w którym przebywają (np. *Nasz stały korespondent donosi, że wczoraj w Londynie odbył się...*).
- Klasa przygotowuje **program telewizyjny**, w którym gospodarze prowadzący program ze studia łączą się z korespondentami przebywającymi w różnych miastach. Każda grupa dziennikarska przygotowuje sobie wypowiedź oraz materiał (prezentacji), który zrelacjonuje podczas swojego czasu antenowego.
- Uczniowie przygotowują **dziennik telewizyjny** poświęcony ważnym wydarzeniom epoki romantyzmu. Nauczyciel przydziela role gospodarza i gości programu oraz dziedzinę, którą dany zespół będzie prezentować (wiadomości z kraju i ze świata, literatura, kultura, sport, pogoda itp.). Uczniowie w grupach przygotowują materiał oraz swoje wystąpienia. Na kolejnej lekcji przedstawiają program.
- Młodzież prowadzi **biura podróży** organizujące wczasy oraz wycieczki po Europie. Każde z czterech biur otrzymuje specjalne zamówienie na opracowanie jednej z czterech tras – *Śladami wieszczów*. Każdy zespół układa program wycieczki, w którym przedstawia trasę podróży z opisem miejsc odwiedzonych przez poetę (Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego lub Norwida) oraz związanych z nimi wydarzeń.
- Uczniowie piszą **reklamy wycieczek**. Zachęcają w nich do odwiedzenia historycznych miejsc i obejrzenia pamiątek, które się tam znajdują.

- Klasa w grupach przygotowuje się do **oprowadzenia wycieczki** po wybranym mieście lub terenie, jak np. Krym. Prezentację multimedialną *Przeszłość to dziś. Romantyzm* traktuje jako przestrzeń, w której odbywa się podróż.
- Młodzież, wykorzystując materiał zamieszczony w prezentacji, układa **zagadki** sprawdzające wiedzę o epoce.
- W szkole organizowany jest międzyklasowy **konkurs wiedzy o romantyzmie europejskim**, do którego uczniowie przygotowują się na podstawie podręcznika i prezentacji multimedialnej *Przeszłość to dziś. Romantyzm*.
- Po obejrzeniu prezentacji uczniowie **wykonują w domu rysunek będący syntezą** ulubionych przez romantyków pejzaży i krajobrazów.
- Młodzież pisze **esej o wybranym poecie lub miejscu**. Wyjaśnia w nim, jakie doświadczenia wynikające z odwiedzenia danego miejsca doprowadziły do powstania konkretnego utworu (np. „Krym i *Sonety krymskie* Adama Mickiewicza”, „Zamek Chillon nad jeziorem Lemman i *Frankenstein* Mary Shelley”).
- Uczniowie oglądają rycinę Józefa Holewińskiego (w dalszej części ekranu *Neapol*) przedstawiającą Adama Mickiewicza z Edwardem Odyńcem podczas wycieczki na Wezuwiusz. Następnie, traktując ją jako ikonę romantyzmu (romantycznego postrzegania poety i natury), dokonują jej **analizy i interpretacji rysunku** albo traktują go jako punkt wyjścia do eseistycznych rozważań o wizji poety i natury w romantyzmie.

Życiorysy poetów

- Klasa w grupach pisze **fragmenty pamiętników** wybranego twórcy. Łączy w nich wyznania poety z opowieściami o wydarzeniach i powstających pod ich wpływem utworów.
- Młodzież w grupach sporządza **dziennik podróży i przemyśleń** wybranego poety.
- Uczniowie grają role badaczy, którzy odbywają podróż śladami wybranego twórcy i sporządzają **przewodnik turystyczny**.
- Wybrane osoby odgrywają **scenki i/lub pantomimy** o wybranych twórcach epoki, a pozostałe odgadują, jaki twórca jest przedstawiany. Zajęcia mogą być prowadzone w formie konkursu.
- Uczniowie w parach (rzeźbiarz i tworzywo) tworzą **pomnik wybranego twórcy**, starając się za pomocą charakterystycznych gestów i symbolicznych rekwizytów, wyrazić pewne treści – informacje o życiu i twórczości pisarza. Zadaniem pozostałych jest rozszyfrowanie tych informacji i odgadnięcie, kogo pomnik przedstawia. (Pomocne dla uczniów będzie zapoznanie się z ilustracjami przedstawiającymi pomniki romantycznych twórców, np. Puszkina, Mickiewicza, Schillera i Goethego, zamieszczonymi w prezentacji na ekranach: *Petersburg, Paryż, Weimar*).
- Po obejrzeniu prezentacji multimedialnej uczniowie w grupach **rysują sylwetkę wybranego poety** w charakterystycznej dla niego pozie i z symbolicznymi rekwizytami.
- Przed rozpoczęciem cyklu lekcji poświęconych romantyzmowi młodzież ogląda obrazy Williama Turnera (zamieszczone na ekranach *Londyn* i *Neapol*) i rycinę Józefa Holewińskiego przedstawiającą Adama Mickiewicza z Edwardem Odyńcem podczas wycieczki na Wezuwiusz (na ekranie *Neapol*) i dokonuje ich **charakterystyki porównawczej**. Na tej podstawie uczniowie wyciągają wnioski na temat nowej epoki. Opowiadają, jakich wyobrażeń o świecie i człowieku, tematów i motywów, nastrojów i uczuć, środków wyrazu i sposobów prezentacji rzeczywistości można oczekiwać w romantyzmie. Kontynuacją tego ćwiczenia może być **drama** – uczniowie wyrażają swoje spostrzeżenia np. poprzez scenki, które w symboliczny sposób ilustrują ich wyobrażenia o epoce.

IV. Gry i ćwiczenia edukacyjne

Analiza wiersza dla niejednego ucznia jest koszmarem, a nauczycielom trudno uczyć poetyki i genologii w sposób zapierający dech w piersiach. Narzędziem pomocnym w przeprowadzeniu ciekawej lekcji jest rozdział *Gry i ćwiczenia edukacyjne*, w którym znajdują się gry służące do nauki analizy wierszy, rozpoznawania gatunków czy środków stylistycznych. Gry są zaprojektowane tak, by uczniowie mogli je wykonywać samodzielnie. Wszystkie potrzebne polecenia, informacje, definicje i pojęcia wyświetlają się po najechaniu na nie kursorem. Po zakończeniu każdej gry uczniowie mogą sprawdzić, ile punktów uzyskali, a także porównać swoje odpowiedzi z prawidłowymi. Gry i ćwiczenia można wykonywać na jednym komputerze lub w z sieciowanej wielostanowiskowej pracowni komputerowej. Gdy uczniowie pracują w sieci, nauczyciel, dzięki *Serwerowi* – aplikacji nauczycielskiej, może śledzić ich pracę, sprawdzać wyniki, a także zapisać je na dysku swojego komputera. Aby zainstalowana na komputerze nauczyciela aplikacja działała, płyta musi znajdować się w napędzie CD lub DVD. Ćwiczenia te mogą służyć do nauki lub sprawdzenia umiejętności uczniów na przykład w formie konkursu. Pracę uczniów można oceniać na podstawie uzyskanej przez nich punktacji.

Pomysłowe ćwiczenia same zachęcają do ich wykonywania, aplikując bezboleśnie wiedzę uczniom, którzy muszą się z nią zapoznać, by rozwiązać zadanie.

Do epeji *Pan Tadeusz* zaproponowane są trzy gry:

- *Czy znasz bohaterów „Pana Tadeusza”?* – dwuetapowa gra sprawdzająca znajomość bohaterów epeji;
- *Gatunki literackie w „Panu Tadeuszu”* – gra sprawdzająca umiejętność rozpoznawania gatunków;
- *Obrazy dźwiękowe „Pana Tadeusza”* – gra pomocna w rozpoznawaniu środków stylistycznych, ożywiona dodatkowo nagraniami odgłosów żab i ptaków występujących w analizowanych fragmentach epeji.

Kolejne ćwiczenia służą do nauki analizy i interpretacji wierszy na przykładach sonetu odeskiego Adama Mickiewicza, *Larwy* Cypriana Norwida i *Rozłączenia* Juliusza Słowackiego. Każda gra oparta jest na innym pomysłach, a zaskakująca animacja pojawiająca się po rozwiązaniu zadań do wiersza *Larwa* stanowić będzie miłą niespodziankę dla ucznia.

- *Rozsypany sonet* – zadanie polega na ułożeniu poszczególnych wersów sonetu odeskiego w całość. Pomocne są zawarte w ćwiczeniu informacje na temat budowy i wersyfikacji tego gatunku. Z komentarzy do gry uczeń dowiaduje się o sonetach Mickiewicza i historii gatunku.
- *„Rozłączenie”* – zadanie pomyślane jest jako gra dla dwóch osób, wybierających tożsamość „ja” lub „ty”. Gracze na przemian wykonują kolejne polecenia, które prowadzą ich do końcowych wniosków i interpretacji. W ten sposób uczniowie poznają sposób interpretowania wierszy poprzez słowa-klucze.
- *„Larwa”* – tu uczeń, wykonując po kolei ćwiczenia do wiersza, dowiaduje się, jaki jest związek formy z treścią, poznaje rolę kontekstu oraz uświadamia sobie możliwość różnorodnych interpretacji. Jest to gra edukacyjna – uczeń może przejść do następnego etapu dopiero po udzieleniu prawidłowej odpowiedzi. Za każdą złą odpowiedź odejmowany jest punkt z wyjściowej puli punktów.

V. Propozycje zagadnień i tematów do realizacji w oparciu o materiały multimedialne

ZAGADNIENIE	Cz. I „DZIADY”	Cz. II „PAN TADEUSZ”	Cz. III MAPA EUROPEJSKIEGO ROMANTYZMU	Cz. IV GRY I ĆWICZENIA EDUKACYJNE
PRZYRODA <ul style="list-style-type: none"> ■ Antropomorfizacja przyrody w literaturze romantycznej ■ Wizja przyrody w epoce romantyzmu ■ Sposoby kreowania obrazu natury w literaturze romantycznej ■ Romantyczne krajobrazy ■ Związek człowieka z naturą w literaturze epoki 		<p>Analiza porównawcza obrazów z rozdziału <i>Puszcza</i>, wykonanie ćwiczeń i analiza obrazów z rozdziału <i>Pogoda</i></p>	<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Szkocja, Kraina Jezior, Mont Blanc, Leman, Neapol, Ren, Krym</p>	<p>Gra <i>Pejzaże dźwiękowe „Pana Tadeusza”</i></p>
HISTORIA, OBYCZAJE <ul style="list-style-type: none"> ■ Historia jako inspiracja literatury romantycznej ■ Fantazja i prawda w literaturze ■ <i>Pan Tadeusz</i> jako księga staropolskich obyczajów ■ Rola tradycji w budowaniu historii narodu ■ III cz. <i>Dziadów</i> jako swoista kronika romantycznej walki z caratem o wolność 	<p>Część III, <i>Wymiar ziemski</i>, sceny I i VII; „Ustęp” i „Do przyjaciół Moskali”</p>	<p>Materiał zawarty w rozdziałach: <i>Dwór szlachecki</i>, <i>Herbarz</i>, <i>Myslistwo</i>, <i>Koncert na cymbałach</i>, <i>Rok 1812</i>, <i>Polonez</i></p>	<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Warszawa, Dniepr</p>	
ANTYK <ul style="list-style-type: none"> ■ Antyk jako inspiracja literatury romantycznej ■ Dlaczego antyk fascynował twórców romantycznych? ■ Reminiscencje i motywy antyczne 	<p>Część II, trzy ostatnie ekrany (poświęcone greckim Antesteriom i Wielkim Dionizjom)</p>		<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Rzym, Mykeny</p>	
ORIENT <ul style="list-style-type: none"> ■ Orientalizm i egzotyka jako inspiracja literatury romantycznej 			<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Krym, Konstantynopol</p>	
FOLKLOR <ul style="list-style-type: none"> ■ Funkcje podania i legendy w twórczości polskich romantyków ■ Obrzędy i obyczaje ludowe w literaturze ■ Folklor jako inspiracja literatury romantycznej 	<p>Część II i <i>Upiór</i></p>		<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Dniepr, Ren, Mont Blanc, Niemen</p>	
MALARSTWO <ul style="list-style-type: none"> ■ Motywy i symbole malarstwa epoki romantyzmu ■ Inspiracje malarzy epoki romantyzmu ■ Romantyczna wizja świata w malarstwie tego okresu 	<p>Część II, ekran szósty; Część III, <i>Wymiar ziemski</i>; „Ustęp” i „Do przyjaciół Moskali”; „<i>Upiór</i>”</p>	<p>Materiał zawarty w rozdziale <i>Puszcza</i> i na drugim ekranie rozdziału <i>Pogoda</i></p>	<p><i>Romantyczna Europa</i> – materiał zawarty na ekranach: Londyn, Neapol, Drezno</p>	

<p>CZŁOWIEK</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Romantyczna wizja świata i człowieka ■ Metamorfoza bohatera i jej sens w literaturze ■ Portret psychologiczny Gustawa ■ Romantyczne biografie ■ Motywy biograficzne w literaturze romantycznej ■ Bohaterowie romantyczni – przebrzmiałe mity czy wiecznie żywe wzory? 	<p><i>Część II, Część III, Część IV i „Upiór”</i></p>		<p><i>Życiorysy poetów, Romantyczna Europa – materiał zawarty na ekranach: Wilno, Paryż, Opinogóra, Laskowo-Głuchy, Krzemieniec</i></p>	
<p>MITY I SYMBOLE W ROMANTYZMIE</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Mity romantyczne i symbolika polskości w <i>Panu Tadeuszu</i> ■ Język symboli w literaturze i malarstwie epoki romantyzmu ■ Mitotwórcza rola <i>Pana Tadeusza</i> w kształceniu tożsamości Polaków ■ <i>Dziady</i> jako dramat symboliczny ■ Symbolika teatralna w realizacji wizji scenicznej <i>Dziadów</i> ■ Realizacje sceniczne i wizje reżyserskie fantastycznych scen <i>Dziadów</i> 	<p><i>„Dziady”</i></p>	<p>Materiał zawarty w rozdziałach: <i>Ostra Brama, Dwór szlachecki, Herbarz, Pogoda, Myślistwo, Koncert na cymbałach, Rok 1812, Polonez</i></p>		
<p>POETYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Charakterystyka poetyki literatury romantycznej ■ Charakterystyka gatunków literackich przywołanych w <i>Panu Tadeuszu</i> 		<p>Materiał zawarty na pierwszym ekranie rozdziału <i>Pogoda</i></p>		<p>Gry: <i>Czy znasz bohaterów „Pana Tadeusza”?</i>, <i>Gatunki literackie w „Panu Tadeuszu”</i>, <i>Pejzaże dźwiękowe „Pana Tadeusza”</i>, <i>Rozsypany sonet</i>, <i>„Rozłączenie”</i>, <i>„Larwa”</i></p>
<p>DUCHY</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Echa romantycznej wiary w świat ponadmysłowy w literaturze ■ Świat duchów – tajemnica istnienia i wyzwolenia wyobraźni jako tematy literackie i malarskie ■ Świat ponadmysłowy jako inspiracja literatury romantycznej 	<p><i>Część II, Część III i „Upiór”</i></p>		<p><i>Romantyczna Europa – materiał zawarty na ekranie Ren i na drugim ekranie dotyczącym Jeziora Lemana</i></p>	
<p>MUZYKA</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Ilustracje muzyczne romantycznych legend ■ Korespondencja sztuk w romantyzmie ■ Wątki narodowe i wspomnienia ojczyzny w muzyce okresu romantyzmu ■ Wzajemne inspiracje literatury i muzyki w okresie romantyzmu 	<p><i>Część I – Widowsko (C. M. von Weber, Chór strzelców z opery Wolny strzelec); Część III, Wymiar ziemski (W. A. Mozart, Menuet z I aktu opery Don Giovanni)</i></p>		<p><i>Romantyczna Europa – utwory zawarte na ekranach: Mont Blanc (G. Rossini, uwertura do Wilhelma Tella), Ren (R. Schumann Rozmowa w lesie – pieśń do słów J. von Eichendorffa), Warszawa (K. Kurpiński, Warszawianka), Laskowo-Głuchy (F. Chopin, mazurek cis-moll op. 63 nr 3)</i></p>	

<p>KULT WIESZCZÓW</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Geneza, rozmiar i znaczenie kultu romantycznych wieszczów ■ Mitotwórcza rola romantyzmu w kształceniu wizerunku poety 			<p><i>Romantyczna Europa – materiał zawarty na ekranach: Kraków, Paryż</i></p>	
<p>MISTYCYZM</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Mistycyzm, jego źródła i przejawy w literaturze romantyzmu 	<p><i>Część III, sceny II, IV, V; „Ustęp” i „Do Przyjaciół Moskali” (Oleszkiewicz)</i></p>			
<p>PODRÓŻE</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Echa podróży twórców w ich utworach ■ Podróże kształcą – zapisy doświadczeń i refleksji z podróży w literaturze romantyzmu ■ Rola zachodnioeuropejskich wzorów kulturalnych w rozwoju literatury romantycznej 	<p><i>Część III, Wymiar ziemski; „Ustęp” i „Do przyjaciół Moskali”</i></p>		<p><i>Życiorysy poetów, Romantyczna Europa</i></p>	

Redakcja: Anna Krzyżanowska, Szymon Sztyk

Korekta: Magdalena Malczewska

Projekt graficzny: Agata Pieńkowska

©© Wydawnictwo Piotra Marciszuka STENTOR

Warszawa 2006